

HARANGOZÓ IMRE

AMIKOR KRISZTUSVAL KONTRÁKOT KÖTÖTT A ZÖRDÖG...

Mondák nyomában Moldva földjén

Ezzel szemben a mondák, esetünkben egészen onnan kezdve, hogy Krisztus urunkval kontrákat kötött a zördög, egészen a végső időikig, amikor is jó a zangyal, s lepecsételi a jókat, a térben és időben való eligazodásban segítenek, s nem is annyira a megoldást, hanem inkább az okokat, magyarázatokat, az eredet és a létezés végső kimenetelének kérdéseit feszegetik.

Hogyan is gyűjtöttem az itt következő mondákat, kérdezi tőlem s kéri írásban is a Szerkesztő! Minderről számot adni nem könnyű föladat, mert számomra a gyűjtés, szinte amióta az eszemet tudom, valamiféle természetes reakció. Nehéz visszaemlékezni arra, hogy hogyan és mikor is kezdődött.

Alföldi szülőfalum, Újkígyós nagy időt élt emberei az 1970-es, '80-as években úgy mondták, hogy a két nagy háborúval valahogyan vége lett a világnak. Emlékszem jellegzetes legyintésükre: *„Ej, fiam ez a világ mán nem olyan, ez mán nem is az, ez mán nem is igazi! Mindön más vót azelőtt, abba' a negyfejú világba'...”*

Gyerekként előbb nem értettem, később pedig amolyan öreges nosztalgiának véltem ezt, mert akkor még nem tudtam, hogy a rendtartó paraszti gondolkodástól idegen az önsajnáló múltba vágyódás. Éppen ezért igencsak megdöbentett Csoóri Sándornak az *Irodalmi Szemle* 2003. november 11-i számában megjelent vallomása. Csoóri gondolataival nemcsak a probléma fölvezolásában, hanem egyéni sorsomra vonatkozó megoldásával, a rácsodálkozás örömeivel is maradéktalanul azonosulni tudok: *„Hogy mit tanultam én a paraszttársadalom kultúrájától? Költészetet vagy emberséget? A világhoz, egyáltalán a valóságához való viszonyom természetességét. Például olyasmit, hogy a jégveréssel szemben senki se lehet pökhendi; vagy azt, hogy szenvedést látva senki se lehet nyegle vagy kárörvendő. Másképp fogalmazva: tartást tanultam és stílust. Sajnos, a háború és a*

kommunizmusnak elkeresztelt baromság teljesen széttöltözte a gyerekkoromban megismert paraszti világ értékeit. De itt mondom el, hogy nagy ajándékot kaptam a sorstól, amikor már felnőtt fejjel megismerhettem az erdélyi, a felvidéki, a kárpátaljai magyar falvak életét. Ezek a falvak sokkal épebben őrizték azt, amit én elveszítettem. Széken, Mérán, Bátorkeszin, Péterfalván, Magyarpalatkán, Kibéden egy-egy lakodalomban vagy egy Márton-napi összejövetelen ugyanaz folytatódott, ami az én szülőfalumban 1944 telén örökre elmúlt.”

Jó húsz évvel Csoóriék után, valamikor a nyolcvanas évek elején, szinte még gyerekként barangoltam Erdélyben, s próbálkoztam Moldvával. Akkor még magam sem tudtam, miért vonzottak a hegyek, amelyek tiszta időben szülőfalumból is láthatók. Gyermekkorom családi utazásai Aradra, Temesvárra, Nagyváradra, magunk elöl is titkolt zárandoklat Máriaradnára s az utak után elfojthatatlanul feltörő kérdés, amely minduntalan lelkünkbe markolt: Mi lehet a hegyeken túl?

Egy éjszakát a kolozsvári vasútállomáson kellett tölteni. Zsúfolt, bűzös váróterem, hogy milyen volt, azt csak az tudhatja, aki sokat vonatozott Erdélyben az „aranykor” idején. Hajnali két vagy három óra körül szívbe markoló látvány részese lehettem. Bár azt hiszem, hogy a többi jelenlévő mindebből semmit sem érzékelt. Két népviseletbe öltözött nő jelent meg, anya és lánya, a kopott, borostás emberek gyűrűjében. Jegyet akartak venni a pesti expresszre, talán a Pannóniára. Mintha egy másik világ, egy nem létező, egy rég elsüllyedt kor nyílt volna föl előttem. Tódultak a kérdések: kik ők, honnan jönnek, hová utaznak... A válaszokat részben már megkaptam, a többi örökre megválaszolatlan marad, de az az érzés, az a megfoghatatlan vonzalom, amit ez a két széki nő váltott ki belőlem, máig eleven.

Valahogy így kezdődött! Bevallom, elég nehéz volt a kádári konszolidálóba beleszületett ifjúként megérteni Erdélyt és Moldvát. Az egymásba oltott népek diszharmonikus egységét. Pedig szűkebb, soknemzetiségű szülőföldem is példa lehetett volna arra a fölfoghatatlan, átláthatatlan büszke táncra, amelyben a szorosán együtt élő népek, kultúrák viaskodnak egymással, miközben egymás nélkül már talán nem is képesek önálló életre. Amelyben benne van a legmagasabb emberi tartás és büszkeség, de dolgoznak a legalantasabb indulatok is. Ha lehet tanulsága az első felét megbélyegző embertelen diktatúrának, én azt e haláltánc csonttá szikárításában vélem fölfedezni. Ez a már-már mitikus küzdelem csak mondai, manapság pedig költői eszközökkel fejezhető ki.

Újra és újra végigolvasva ezeket a szövegeket elmondhatjuk, hogy az itt közölt mondák *(csakúgy, mint a műfajhoz tartozó társaik általában,)* s a bennük megfogalmazott történetek alapvetően egy ősi paraszti hitvilágban és világképben gyökereznek. Egy hihetlenül régi s a gyűjtés idején² még alkotni és hatni képes élő prózai elbeszélő népköltészet hiedelem-központú alkotásai. Legtöbbjüket ugyanattól az adatközlőtől többször, akár több hónapnyi, évnyi különbséggel újra és újra meghallgatva szembetűnővé vált, hogy azok mind formai, mind pedig terjedelmi tekintetben folyamatosan változnak. Valójában nem is a szövegszerűség meghatározó bennük, hanem éppen ez a mögöttes világképi, hiedelmi alap. Ha van értelme az ilyen szövegvariánsok újabb és újabb közlésének, az éppen ebben a tényben rejlik. Alapvetően fontos volna ugyanis, hogy a kutatás erre az eleven mozgásra, ennek belső szabály- és törvényszerűségeire az eddigieknél több figyelmet szenteljen!

Meséinkkel ellentétben – ahol is az idő és a tér meghatározhatatlan – ezek a történetek, a bennük szereplő személyek és azok cselekedetei pontosan elhelyezhetők a tér és idő koordinátaiban. A különbség legfontosabb oka talán leginkább a műfaji célok között keresendő. Meséink az egyén és közösség belső struktúrájáról, rendjéről szólnak. Ott a konfliktus forrása többnyire e rend megbillenésében keresendő, a cselekmény pedig nem más, mint a helyreállítás sokszor küzdelmes útja és lehetősége. Ezzel szemben a mondák, esetünkben egészen onnan kezdve, hogy Krisztus urunkval kontrákat kötött a zördög, egészen a végő időkig, amikor is jó a zangyal, s lepecsételi a jókat, a térben és időben való eligazodásban segítenek, s nem is annyira a megoldást, hanem inkább az okokat, magyarázatokat, az eredet és a létezés végső kimenetelének kérdéseit feszegetik.

Mondáink adatközlőihez kivétel nélkül különös viszony fűzött. Mindannyian közösségük meghatározó személyiségei voltak. Hálával és szeretettel gondolok rájuk! A jeles bogdánfalvi búcsúszvezerre, Andor János bátyámra, a rekesényi Balán Rózsa nénémre, aki szerény egyszerűségében maga volt a szeretet, a ma is élő lujzikalagori Csernik Anti bátyámra, aki feleségével, Meric nénémmel olyan áldozatosan segítette (nem csak az én) moldvai gyűjtéseimet, a jugáni Gherka Márka nénire, aki falujában talán utolsóként őrizte a település egykori nyelvét, a hihetetlen tudású pusztinai László Kati nénémre, kinek szerény otthona éjjel és nappal mindig nyitva állt előttem, az örökké mosolygó szemű s a falujáról mindent tudó Petrás Mihályné Kati nénémre Bogdánfalván s egy nagy múltú magyar közösség, Szabófalva hagyományainak talán utolsó őrizőjére, Szászka Ferencné Mária nénire s végül kedves lujzikalagori barátomra, Veres Anti bátyámra, de egész házanépére is. Szándékosan hagytam a sor végére az e kis válogatásunkban egyedülként három szöveggel is jelen lévő Jánó Ilona lészpedi szentleányt. Az ő alakja régóta ismert néprajzi irodalmunkban. A teljesség igénye nélkül Bosnyák Sándor, Ferenczes István, Kóka Rozália írásai, gyűjtései és talán elsőként Moldován Domokos filmje, majd könyve immár lassan fél évszázada ismertté tették sajátos alakját a népi kultúra iránt érdeklődő nagyközönség számára is. A vele kapcsolatba kerülő kutatók figyelmét lekötötték Ilona színes látomásai, a mennybe és a pokolba való utazásai. Alig vették észre, hogy közösségének egyéb hagyományait, közöttük a népköltészetét is kiválóan ismeri. Népdalt, balladát, mesét és mondát, de ráolvasást és archaikus imádságot is gyűjthettem tőle. A gyűjtésre kiváló alkalmam adódott, hiszen Ilona az 1990-es évek első felében gyakran meglátogatott Újkígyóson. Itt lehetőség kínálkozott, hogy nyugodt körülmények között újra fölvegyük, pontosítsuk a korábban lejegyzett szövegeket. Itt kell még megemlíteni, hogy Ilona látomásai, révületben tett túlvilági utazásai az Újkígyóson töltött napok alatt sem szüneteltek. Mindennek természetesen ma már irodalmi nyoma is van, tehát az itt közölt mondák gyűjtése idején az „adatközlő” lelki, valláslélektani és pszichikai hátterébe is bepillantathatunk. *„Osztánd megjelent maga Szent János, adott két pityókat, még megszorította, hogy elhasadott a pityóka, ideadta, hogy egyem belőle. Ez nagybőjt második napján történt, ideadta mind a két pityókát, az egyiket az egyik, a másikat a másik kezembe nyomta, aszt mondta, hogy egyem belőle. Eljött más rendben es, akkor egy fazak pityókát hozott, aszonta, hogy egyik én es, de aggyak másoknak es, ojszam széjjel a világnak. Amikor el vótam Újkígyósra, akkor es megjelent a fazak főtt pityókával, hogy ott tőtsem ki az asztalra: ojsz másoknak es belőle! Ez a nevenapján, augusztus negyedikén történt.”*³

A szövegeket hangfelvétel alapján jegyeztem le. Ennek során törekedtem, a tájnyelvi sajátosságok érzékeltetésére, ugyanakkor nem tekintettem szempontnak az olvasást megnehezítő nyelvészeti értékű szaklejegyzés szabályait.

Amikor Krisztusval kontrákot kötött a zördög⁴

Amikor a zasszonynak hiét kicsikéjét elvitte a zördög, akkor Krisztust kérlette. Akkor a zasszony aszonta, nem csaplak bé, me mostanig hat kicsikémet vitte el, ez a hetedik, s többet senkit nem csapok bé. S engedd bé aszonta. Ién béengedlek, de elviszi. S akkor a zördög zabszemé vált, Krisztusnak a talpára felragadott, s bément a zasszonyhoz esment.

Krisztus lefektette, s a zasszony ejel megebredett, a zasszony így megölelte a tekenyőt, úgy fogta. Mikor megebredett esment, a tekenyő üres volt. S akkor aszonta, mondtam ugye, nem csaplak bé, senkit nem csapok bé, me hetediket es elvitte. S nincs! Akkó felkelt Krisztus, s akkó felőtözött, s gyere véllem, aszonta a zasszonynak. S akkó elvitte. S akkó minden fát megkérdeett, mindegyiket. S amelyik fa eltagadta... A csipke aszonta: hogy nem látta a zördögöt. Nem láttad-e, a zördög menyen s vigyen egy kicsikét? S nem láttam. Hol a hegyen ott legyen a te helyed, s mindenki benned botorkázik, s tégedet átkojzanak! Megkérdezte a plópfát [nyárfa, román plop.], s az es nem mondta meg. S akkor úgy megijedt, hogy rizeg most es a lapija, mikor a szél nem fúj es, rizeg a lapi. Azt es megátkozta Krisztus!

Mikor a fenyőfát megkérdezte, a fenyőfa azt mondta: láttam itten!

A plópot a pokolba veti bé! Nem jut eszembe minden, hát én ezeket nem praktikalom s nem mondom örökké. Az öreganyómtól tudom én. S azóta rizeg a plópfának a lapija!

A fenyőfa aszonta, ne mennyenek itten elé! Met ebbe a tóba ment belé kicsikéstől. S akkó aszonta neked, télbe, nyárba ződ légy, minden ágabogod keresztelen, s a keresztfa, koporsó mind belőled leen! S akkó mikor a kráncsát Krisztus belévette, a zördögöt kihúzta a kicsikéel. S akkó verni kezdte a vaskardval a zördögöt, s aszonta: okádd ki a kicsikét! A zördög aszonta: nem okádom! A zasszonynak okád ki a hiét kicsikéjét! Mondta: kiokádom, ha kiokádod azt a tejet, amit anyádtól kiszoptál! S Krisztus kiokádta, me Istenség vót, az a tejet, mit az iédesanyjától kiszoptott. S akkó a zördög es kiokádta a kicsikéket mind. S mondta, no immán kötünk kontrákot, te ezenn a fűödön nem járc, ezenn ién leszek! S mondta a zördög: kontrákot kötünk, nekem akkó mi marad? Semmi nem marad! Csak mind a tied leszen, aszonta a zördög Krisztusnak. S akkó azt mondta Krisztus: Kössünk kontrákot! Amiék ingemet imád az enyém lész, amiék tégedet, a tiéd lész. S aszonta a zördög, ha nem telik, a pukolt miel tőtöm meg? Ha nem telik, de marad neked es! Mondta Krisztus, ha nem telik, belévetünk egy havast, s ha nem, csereparabval megtöccsük. S a havas úgy megejedt. Azt mert rizeg, nemtom hul van az...

S mü nem fiélünk a zördögtől! A havas fiél, rizeg most es. Há! S mü nem fiélünk. Nem es nő fű ottan. Tudom a ziedenisanyámtól hallottam.

Szent Mihály meg a haláltól félő komája⁵

Szent Mihálynak vót egy komája. Na a zember megkezdett öregedni. Odaért a hatvan évhez, eljött, hogy vegye el az íló napját Szent Mihály, a komájának. S akkor azt mondotta a komája:

– Jaj – azt mondja – nem tudsz elhagyni még két évet?

– Igen, de csak két évet, nem többet! Figyelj ide hozzám, mit mondok én neked! Két évet el tudlak hagyni, mett van igazam az Istentől. De többet nem!

Elment Szent Mihály. Nekifogott az öreg, csinált egy jó nagy köruct, szekérkét olyan két kerekkel. Felrakott oda mindenfélét, ételfélét, hogy mondjam én magyarul magadnak, fícit, rabát, fíriszt, szeget vett, mindenfélit, mi kellett neked. Ételt tett, hogy többet ne térjen meg haza, vissza. Békócsolta az ajtókat a fámilénél, s elindult magától. S kiment az erdőbe, hol még a madarak es nem jártak, olyan puszta táj vót. Addig kénlódott, addig kénlódott egy hónapot s felet s kettőt, meddig kiment oda. Nekifogott és ásott egy tunyelt, ott a zerdőbe. Mikor bément vaj egy ötven métert, akkor a fenekibe elment jobb kézre es. S így kűjel csinált egy rend ajtót, még két méterig, egy rend ajtót, még két méterig egy rend ajtót, még két méterig egy rend ajtót, s ott bejül es, hol aludt ő, az ágyánál még egy rend ajtót. Vót vagy öt sza hat rend ajtók. Csinálval fából, béfogval szegekvel jól, sorkokot tett oda minden. Négy zárval, lakatokval minden. Mikor betőt a két év, akkor egyszer azt mondja: (kopogtat)

– Hej, koma, hej! Honn vagysz?

– Jaj, koma, hej! Ejszen itt es megkaptál! Koma, hej!

Aszongya:

– A víz fenekibe, a tenger vizinek a fenekibe. Melyiknek el kell vegyem az íló napját, s el vagyok kűdvel, oda es bé kell bújak! Értsd meg ezt a szót! De te háj vélem!

– Métt nem tudsz elenováltatni egy hat hónapot?

– Nem... Nem... Azt mondta az Isten, egy napot es nem lehet! De te háj vélem, me' nem történik semmi! Én felelek vélléd! Nem történik semmi!

Otthagytott mindent, békócsolta a külső ajtót. Aszongya:

– Hadd el itt mindenfélit, me' visszajöcc még!

Otthagytott mindent. Elindultak lűtőre, elindultak, elindultak... Béértek egy faluba. Ott keresztül kellett menjenek egy deszkán a vízen. Vót egy deszka tevel, vastag deszka. Úgy ment keresztül a világ, hogy ne lépjen bé, ahol veszélyeske vót. Nagyecska vót, s ne lépjen bé a vízbe. Mikor keresztülmentek, túlfelől. Szent Mihály ment elől, s ő ment utána. Mikor keresztül ért túlfelől Szent Mihály, akkor odaért a komája es. Csak egyszeribül leesett a zember, kiment a lelke, s béesett fejvel a vízbe. Mentek vagy húsz métert, harmincat, mikor egyszer Szent Mihály megállott, s nézett vissza. S akkor a komája azt mondja:

– Jaj! Né csak egy részeg ember, fejvel a vízbe'. Háj, menjünk, vegyük ki, mett meghal ott a vízbe'!

– Végezd a bajodat! Neked nincs semmi bajod a részeg embervel! Hej menjünk elé! Mennek, mennek, mennek, mennek, mennyit mennek. Megközelednek oda, hova kellett érjenek. Mikor eccer mondja Szent Mihály a komájának:

– Sze tudod, ki vult az?

– Ki vult?

– A te testyed! Érzettél valamit?

– Nem!

– S akkor, látod, mitől féltél, én nem mondtam neked, nem történik semmi?

Mikor odaérték az ajtóhoz, akkor bérugta az ajtót, azt mondja:

– No immá te felelész, mett én kell menjek másfelé! Né a popír! Fel van írval, hogy hova kell menjek! Imá te mensz bé oda, mett én nem tudok bémenni véled oda! Eddig el bírtalak hozni, de többet én oda bé nem tudok menni.

Ez a vége a mesének.

Szent Mihály meg a haláltól féló komája II.⁶

Egy ember komás vót Szent Mihályval, s mondta:

– Koma ke' mondja meg nekem, mikor el akar vinni! Kűggyön írást nekem!

Írást nem kűdött, adott betegséget. Egyszer fáj a lábo, egyszer fáj a háto, egyszer fáj a feje, úgy tótt mūt. Mikor immán odament, hogy vigye el, akkor mondta:

– Na koma, a zIsten elkűdött immán, vigyem el kendet!

– Én kendnek azt mondtam vót, kűggyön írást, koma!

S aszonta:

– Kűdtem! Há amikor a lába fájta, az az írás vót! Amikor fáj a feje, min csak az es avvót, mikor egész testye fáj, min csak az es avvót, mind írás vót aszonta. S immá írást kűdtem, s immá elkűdtek, hogy vigyem el kendet!

S akkor elment, s elfutott, elbűtt a zedűbe, hogy a komája ne vigye el. De ott is Szen' Mihály reatalált, megkapta. Min'csak meg kellett haljon.

„Szent István király mikor élt...”⁷

Szent István király mikor élt a földön, osztott sok Isten fizesséket, pénzt a szegényeknek. De nem vót királyi ruházatban. Levetkezett a királyi ruházatból, és szegény gunyába, ilyen rendes gunyába ment, hogy osszon a szegényeknek, itten Magyarországon. Kiosztotta a szegényeknek a pénzt a táskájából.

Egyszer megharagudtak rá ezek a szegények. Lehet, hogy ő osztott kicsibbet, vagy hogy jött neki. Reamentek, megverték, a táskáját elvették, és úgy megverték, hogy betegen hatták. Elfutak, elmentek a táskával. A történetet így mondja! Mikor valaki reatalált, elvitte a espotályba. Ottan bétették a zágyba, tették, mint itt. Há a Szűzanya megjeletkezett. Kérdi Szűz Mária:

– Mit csinálsz, Istán?

– Oh Mária! Erőst beteg vagyok! A fiad baráttyai megverték nagyon.

– Meg kell bocsáss nekik!

– Megbocsátok, Mária! Megbocsátok, de erőst üttek.

– Méges meg kell bocsáss nekik.

– Megbocsátok, de erőst fáj! Erőst fáj, hogy megütöttek!

Meddig beszélgetett Szűz Máriával Szent István, meggyógyult. Mett Szűz Mária azért ment oda, hogy meggyógyissa. Meggyógyult Szent István, fel tudott kelni. Onnat a kórházból ki tudott menni, hogy hazamennyen.

Ez a történet Szent Istvánnak a zélettyiről.

Szent Imbre herceg története⁸

Szent Imbre ment vadászni. Kiállott egy öregasszony sz aszt mondta neki:
– Ujj, ifju ember, térj meg vissza! Mett tovább menszen nagy vérveszéll vár.
S akkor Szent Imbre kivette a karját, s azt mondta:
– Karjam erős, karjam éles, a Isten tudta nélkül nem gordul meg a hajszál a
zién fejemben!
S még elindult, s akkor az öregasszony azt mondta:
– Térj meg, hallgasd meg az ién beszédemet! Térj meg vissza! Mett nagy
vérveszéll vár!
S akkor azt mondta mind csak Szent Imbre herceg:
– Az ién karjam erős, az ién karjam éles, a Isten tudta nélkül nem gordul meg
a hajszál a fejemen!
Továbbment, s akkor kiszökött a nadzs vadkan, elszakasztotta, s elfolyt a zó
piros vére. Az angyal megmondta neki, de hej, nem akarta meghallgatni. S aki a
Isten szavait nem hallgassa, az veszedelemre menen. Ó nem hallgatta a Isten
szavait, nem az angyal szavát, a nagy vadkan elszakasztotta. Ez a története Szent
Imbre hercegnek.

Eljöttek vala tatárok...⁹

Eljöttek vala tatárok sz a törökök vala a Szeret marton. Addig elérték! Sz ná-
lunk itt a faluba az én bunikám... Nem! Az úkbunikájuk, a bunikámnak a
bunikája. Felkészült, met mondják, jönnek a tatárok. Immá', mondja, készen va-
gyunk! Útnek meg. Az öreg bunika felkészült a halál rongyaival, sz lefeküdt a
nepotáival. Mikor lefeküdt, nem jöttek e tatárok. Nem urai vótak, hogy jújenek
errébb. Az istóriát nem ura én megmondjam. Há csitiltem én isz a levelekbül,
mászt nem kaptam.

A zemberek futtak el!¹⁰

Mük falunk ült e hegyen a miszeszkénél. Mikor jöttek e tatárok, akkor a zem-
berek futtak bé a zerdübe, vult erdő. Sz vettek el míndent azok! Jöttek kerucák-
val, lovakval, sz lopták el a zembereknek a gabonájikat. A zemberek futtak el!
Sz azután mentek vissza. Akkor bémutálódttak ezek a katolikusok ide bé. Ide a fa-
lura. Itt vult erdő, sz elhatták a mészét ott. Mondták, lopták el a liányokot, legé-
nyeket víttek. Mije vult a zembernek, vették el! Megrakadtak, sz azután mentek
el. Ezek a szúfaliak nem verekedtek, nem vult miel.

Magyarországon Ászló királ dominált...¹¹

A törököknek a jármát húzták szegény magyarok. Szent Ászló királ kivette.
Asztán nálunk vót Szent Isztán királ. Mikor Szent Isztán királ hazajött, a
törökököt kikergette a zországbul, akkor ú kért két napot a zIsztentül. Mük úgy
mondjuk: húszhagyat! Hát immán a katolikusok mind akkor hagynak húszt.
Hétfún sz kedden táncolnak, isznak. Akkor ú kérte azt!

Amikor ű visszajött, megmondjam nyilván, az egész ország vele tartott. Kivette a jármot a nyakikbul a zembereknek.

A magyarok nem bírták, Ászló királ elkergette vót, de ott szem bírták venni ki. Túl szó felibe, Jugoszlávia, ott maradtak még e törökök. Elment ki Szent Isztán, azután azon a két napon kiül, elkergette onnan esz. Ment a zú ármátájával, csapatjával... Há! Azétt nekie Magyarországon isz nagy böcsületje vót!

Magyarországon Ászló királ dominált a Száraz Szeretig! Mind elvett, sz kihajtotta a zizéket. Ű a Száraz Szeretig vette vót el!

Tatórok isz vótak itt. Ették meg e kölykököt, a zembereket. Mind csak a Kaukázból jöttek ide a tatárok. Innét mikor kergették el, ott Szerbiának tulszó végibe' megszálltak ott.

Abba a nagy erdőbe' oda ki, Kék kú, úgy mondják! Tetsződnek a térgyei, mett én isz jártam szok rendet a zerdübe. Tetsződnek, hova letérbüt. Szent Isztán királlnak e lova letérbült e küre sz ivutt e Szeretbül. Povesztálták a zöregék! Mett akkor a magyaroké vót. Még moszt isz tetszik, mett akkora, mint ez a ház. Hol tetszik, hol letérbült a ló, akkora gödrök vannak csánva. Azt mondták, hogy Szent Isztán királlnak a lova ivutt a Szeretbül!

„Elmondom Szent Erzsébetnek a zélettyit...”¹²

Erzsébet királyné vót. Kicsi korától nevelve a királyi palotába. Miután elvette az a király, együtt vót nevelve, hogy leen szent életű, és leen odavigyázó. Igen, de erőst hamis vót Szent Erzsébetnek a zanyósa. Olyan rossz asszony vót, hogy örökké irigyelte, hogy Erzsébet Isten fizesséket csinál. Isten nevide osztott a szegényeknek, erőst irigyelte. Nem akarta, hogy csináljon Isten fizesséket, szegényeket segítse, a zanyósa Szent Erzsébetnek. S akkor őt lesni fogyta, micsinál, hogy horgya el a zélemleret, hogy oszt parát, vagy oszt ételfélét. Mindig elleste, elnezülte. S akkor béperelte a zemberinek. Szent Erzsébetnek a zeberinek a zanyóssa. Béperelte. S akkor, mikor mondta neki, hogy lesse meg, mett mindig Erzsébet horgya el a zéletet, horgya, viszi és osztja el a szegényeknek. Egyszer csak kiáll Szent Erzsébetnek a zembere, és aszongya: mit vicc te a pesztelkádaba?

A pesztelkájába vitte. Azétt van Szent Erzsébet rózsával a pesztelkájába. Azétt van, hogy a rózsák, hogy teccik, hogy búnak ki a rózsák.

S mit vicc? Én viszek rózsát a szegényeknek! Vitte a szelet kenyeret, kenyér vót összevágva. A zembere men utánna, hogy lássa meg, hogy valóbul rózsát viszen?

Mikor attá oda Szent Erzsébet a rózsát, tyip a szelet kenyeret, hát mind rózsába látta a zembere. Szegények látták kenyerbe, s a zembere látta rózsába, csipkerózsába, hogy attá oda, mind osztotta mindegyiknek. Hát látta Szent Erzsébetnek a zembere, hogy a virágját hogy harapják le. Hogy harapják le a virágját a rózsának, hogy eszik. Ne, aszongya, hogy eszik a rózsákat a szegények! Igen, aszongya, mett étlenyek.

S ez a történet vót a csipkerózsával. Na immár mostan a zember hazament. Mongya a zennyának, hogy nem való. Immár rózsákat osztott a szegények, úgy ették a rózsákat.

Aszongya a Szent Erzsébetnek a zanyóssa, mongya a zemberinek, hogy latrokat viszen haza. Szent Erzsébet vitte haza a betegeket. Megtakarította a gúnyáikat, megferesztette, ha mocskosak vótak, vagy letakarította a gúnyáikat, vaj meg-

varrogatta a gúnyáikat. S tette le a zágyába, s dolgozott a ruháikval, melyket a betegek letettek. S ő aszonta, hogy latrokat viszen haza, a zanyóssa.

Lessék meg, aszongya, lessék meg! Mikor a zablakhoz egyszer elviszi a fiát, hogy nézzenek bé, hát meglássa a zurjézust a zágyába Szent Erzsébetnek. Aztán meglátta, bénezett a zembere: s jűjön id mámi! Nezze meg, mett a zurjézus van a zágyba, nem lator van! Mikor bénezett a zanyóssa meglátni, meglátta, de meg es vakút. A Jóisten nem tudta tovább tűrni, hogy mindenben ártalmára van. Megvakult, többet nem látta Szent Erzsébetet, hogy mit csinál.

No ez ilyen tőtenyet!

De azután súlyos vót Szent Erzsébetnél, mett a zembere elment verekedni, elment verekedésbe. Meg es lőtték, meglövődött a zembere, és Szent Erzsébet ottmaradott vadánául. Akkor azok a nagyobbak, melyek vótak a király körül, úgy akarták bűnre húzják Szent Erzsébetet. Szent Erzsébet nem akart vétkezni, s akkor bérekejsztették a disznópajtába. Bérekejsztették a három gyermekvel a disznópajtába. Szent Erzsébet ottan ült, nem kaptam meg, hogy mennyi üdőt. Onnét osztán kiszaladott a pajtából. Akkor odament a zapácákhoz a zárdához, melyket ő segítette, és ott növelte föl a gyerekeket. Osztán mikor a gyerek feért, hogy királynak, mett felért a gyermeke, akkor hitta a zannyát, hogy mennyen vissza a királyi palotába. Aszonta, ki vót vetve, többet nem men vissza.

Ottan megállott a zapácák mellett, bément, s a harmadik rendet tartotta. S azétt van a Szent Ferenc rendeknek a harmadik pátrónája. A harmadik mennyei pátrónája.

Ez vót a zélettye Szent Erzsébetnek.

„Add ide magad es a szüvedet...”¹³

Szent Antal kicsikorától vót választva a zIstentől. A ző neve pedig nem vót Antal, Ferdinánd vót a ző neve. De már mikor Antalnak tették a nevit... Ő kicsikorától látta, hogy egy kéregető eljött. Odament, hogy kérjen. Örökké szeretett adni a kéregetőknek. Megjelent a kapujukon a kéregető, odament, aszonta: Mit kívánsz? Aszongya, a szüvedet! Látta ott az öreget, a szüvit kérte. Add ide magad es a szüvedet! Nézz csak bele magad es, ebbe a tarisnyámba mind szű van. Menyek, kérdem meg édesanyámat, aszongya, megengedi-e, hogy odaadjam. Bément a zédesannyához. Megkérdi:

– Édesanyám, eljött egy kéregető, mind a szüvemet kéri. Odaadjam-e a szüvemet? Kéri a zenyimet es.

Aszonta a zédesannya, adja oda! Bényúlt a kebelibe és megfogta a szüvit és belétette a zsákjába, a tarisnyájába a kéregetőnek. A kéregető megköszönte és elvitte. Ez vót a zelső történettye, Szent Antalnak hivatalása. Ezután mikor ű megérezte a hivatalást, elment iskolába, mett akkó papok tanyitottak. Minél tovább a szeretetét érzette a zŰrjézusnak, a kicsi Jézuskának a szeretetit, mett ű a kicsi Jézuskával vót. Mindig szeretett imádkozni, mett jó nevelése vót Szent Antalnak, Ferdinándnak, mett úgy hitták hamarább.

Akkor neki egy jelenése vót. A zangyalval beszélgetett. A zédesapjának a kertyibe kaptak egy hótat. Valaki megölt egy embert, és bévette, körösztülvette, oda a kertyibe. S ment a búze, s avval megtudták. S akkor felemelték a ző édesapját, hogy ő ölte lenne meg azt, melyiket hőtten megkapták a kertyibe. S más országokba úgy van, hogy a hőttert hótat. Melyik megölt egy embert, út is megölik.

S akkor úgy akarták, hogy arra a napra megöljék a zédesapját. S a zangyal megmondta Szent Antallnak:

– Kell menj haza!

S akkor elindította onnét a ziskolából. Mikor odaértek egy diófához aszonta:

– Antal, feküdjél le egy kicsit!

Pihenjék meg egy kicsit, aludjék el, hogy tudják felvenni s vigyék. Úgy is tett, hogy mondta a zangyal. Elment és lefeküdt a diófa alá. Az angyalok felvették, s még más diófa alatt letették. Ottan közel a ző házukhoz letették. Mondta: öbredjél meg, mett immán kell menni! Antalnak szólították a zangyalok, mett mán oda vót ítélve a neve. Aszongya:

– Na na immán megyünk!

Odamennek a törvéneköző helyre a gyülekezéshez. Mondta Szent Antal:

– Hol van a zapám?

Mondták, hogy a börtönbe.

– Engeggyétek ki a zapámat, aszongya, hojzátok ide a hóttat es! Mett tü aszontátok, hogy a zapám ölte meg! Hozzátok ide a hóttat es!

– Mán бүдös! Meg van бүдösödve!

– Nem baj. Nézzétek meg, nem lesz бүдös!

A zIsten úgy mondta Szent Antalnak, hogy nem lesz бүдös. Na elhojzák a hóttat. Felcsinálják a koporsót, akkor Szent Antal keresztet vetett rea a zemberre. Úgy mondta:

– Ember, kelj fel!

Akkor felkótt seggre a zember, a hótt! Felkótt seggre!

– Apám ölt e meg?

Aszonta a hótt: – Nem!

– Apám ölt e meg?

– Nem!

– Apám ölt e meg?

– Nem!

Háromszor. S akkor ők, azok a törvénszékiek monták: kérgye meg, hogy ki ölte meg!

– Kérgyétek meg tük!

– A zUrjézus nevibe, a zAtyának a Fiúnak a Szentléleknek nevibe hulljál vissza holt! Visszafeküdt! Ezek még kérelték: öbressze. Kérgyé meg, kicsoda ölte meg. Azt kérgyétek meg tük! Ennyi erőm vót nekem. S akkor aszonta, apámat engegyétek el! S el kellett engegyék a zapját.

– Ilyen történettye vót akkor es a zAttila üdejibe, mett ü erőst messze vót onnét Rómától, hogy odaérjen, pontosan mikor Attilának ki kellett álljon elejibe.

Szent Antal mikor prédikált, egyik helyt is lehetett jelenjék, másik helyt is jelentjék a zangyal által. Szent Ferenc prédikált, Szent Antal es prédikált. S Szent Ferencvel olyan kötöttsége vót, hogy meg tudott jelentkezni, innéttül meg tudott jelentkezni Szent Ferencnél.

Szent Antalnak megmaradott a nyelve. Megmaradott elevenyen, hogy nem sértődött semmiként. Most es eleveny Szent Antal nyelve, melyikkel prédikált.

S történt úgy, hogy a sátányok erőst haragudtakk rea. És mikor prédikált, nagyidőt csináltak a sátányok. Fútt a szél, hogy a világot cserdícscék el a sátányok, a zördögök. S aszonta a világnak:

– Ne māj szertüljétek el, mett semmi nem lesz itten!

Ü elment kereken a világ körül, sáncot es csinyált a kezivel, elválajsztotta, megjárta. És a tetejire a kezivel egy húzatot csinált, keresztet vetett. Oda nem esett bé semmiképpen, egy csöpp víz nem esett bé! El tudta mondani a prédikáját, a tanulmányát, mett tanította a világot mindig jóra. El tudta mondani, hogy nem esett bé, se nem folyt bé, egy csepp víz nem folyt bé oda. Ó a kezivel elintette, hogy a víz mintha falat csinát lenne, oda nem ment bé egy csepp víz. Kereken úgy folytak a patakok, oda nem ment bé, hol a világ.

Csinált csudákat úgy es Szent Antal, hogy vót egy pár ember, s a zördög erőst ingerelte a férfiakat. És annyira ment a férfi, hogy a zasszonyát elvágta. A zasszonyát elvágta, a zördög így ingerelte, hogy eztet megtegye. S akkor ü el akart futni, a férfiú. El akart futni. Szent Antal megalálkozik véle, aszongya:

– Mit csináltál otthon? – Szent Antal tudta! – Mit csináltál otthon?

A zember megijedett, hogy honnét tudja.

– Honnét tudod, aszongya, hogy mit csináltam?

– Gyere vissza! – mondta Szent Antal.

– Gyere vissza! Ha nem jössz vissza mingyá odaadlak a milicistának a kezibe! Gyere vissza!

Visszamen a zember. A zazon, belé vót ütve a kés, immár készen vót. S akkor Szent Antal vetett rea a zasszonyra. Helyrejött a zasszony, bégyógyult a sebje. Én itten maradok regvelig! Beszélgetett a zembervel. Attól fogva a zember megcserélődött, és jó élettyik lett a zasszonyval. Ez a csudája Szent Antalnak.

Még prédikált Szent Antal, beléesett a vízbe a gyerek. És a Szent Antal feltámaszotta, kivette élvel a kicsikét a forró vízből. A forró vízbe esett bele! S a bőső, hogy vót, a bőső, hogy vót fönt, hát vót feltével víz mosni. És a kicsike kiesett a bősőből. Hallgatta a prédikát a zasszony, és a kicsi gyerek kiesett a bölcsőből, és beléesett abba a vízbe. Megforródott, meghótt ottan. S visszament a zasszon, meglátta. Visszament Szent Antalhoz. Megmondta neki, hogy hogy van. Elment arra, és reamondott a vízre. Keresztet vetett, a kicsikét kivette élve.

Ilyen történetet csinált Szent Antal. Sok csudát csinált!

Az oroszok Máriaradnán¹⁴

1940-be' itt Bogdánfalába a torony a földrengésztül lezuhant. Bézuhan az orgonára, már az orgonát összetörte. Vót egy plébános, Gherguc pap. Az az orgonát összeszedte, összepakolta sz kiküdte Temeszvárra. S eljöttek '44-be', hogy visszaújítsák. '44 az oroszok idejöttek, sz az a kettő, mellik munkált, elfutottak, mett németek vótak. Sz akkor múlt az üdő '46-ig. '46-ba a plébános innen mind írt a Wizenstainnak, az orgonameszternek Timiszvárt, de nem felelt. Sz akkor fölszámították, hogy küldjenek el egy vaszutasszat. Én vaszutasz vótam, vaszutasz szógálatba. Mondták, sz a pap mondta: tudom én kit! Andor Jánoszt küdöm el. Mondja, hogy elmenek Temeszvárra? El! Vettem szabadszágot, sz vettem ki az utat.

Radnán vót egy barátom, mellikvel katonaságot sántam, s akkor Radnán megálltam. Sz oda mentem a barátomhoz. Akkor eszembe jutott, hogy kéne csinálak egy szobrot. Akkor mondta, menjünk el a plébánoshoz, ott Radnán. Elmentünk! Elmentem a plébánoshoz. A plébános igazított ott Radnán, hogy ki meszter, ki csinálta a szobrot.

Lerendezte nekem, lebeszélte, hogy mi történt azelőtt csak egy hétvel:

Az oroszok huzalkodtak, még maradnak ott, s loptak a templombul. Az ótárterítéket, mindent! Kiét orosz, mit gondolt! Képnék annak, a fényesség mind arany, hogy azt ellopják, akkor többet bírnak venni, hogy igyanak. Kiét orosz biébútt a padok alá eszte. Napval a templom ki van sánva. Sz eszte a harangozó harangozott, de nem nezte meg az embereket a padok alatt isz. Bézárta a templomot, sz elment lefekedt. Csak kiét pap vót akkor, Ferec-rendi papok. Megvárták, hogy elaludjanak, akkor az egyik felhágott az ótárra. Sz mikor az fogja meg az aranyat, akkor az úgy maradott, azt a fényességet. Se nem tudott beszélni, se nem tudott mozdulni! Mászik alul kiabálni fogott. Láttá, hogy ez se nem beszél, sze nem adja, hogy vegyék el. Kiabálni fogott, akkor fölebredtek a papok. Megy a pap, aszongya a harangozónak: bézártál? Ott nem vót szenki! Bénezetek, látták az oroszot az ótáron, kezivel az aranyál. Visszacsánták az ajtót. Régvél korán elmentek, megjelentették az oroszokat, hogy mondjam az oficsereket. Mikor elől kicsinálták, akkor mellik alul vót, az elfutott. Odamentek a mászikhöz, megfogták, rázták, azt nem tudták elmozdítani. Az egyik kezivel intett, hogy hagyjanak békit! Sz a mászik kezivel mint vót, úgy ült fenn, készen, hogy fogja meg az aranyat. Kérdették az oroszok: há mit tudunk csánni? Mik imádkozunk, mondták a papok, ki úgy csinálta, leszabadítja!

Mondták az első miszét, akkor vótak egy huszan, harmincan. De kereken a csivilok lelni fogták ki, az a misze úgy maradott. Tettek katonákat kereken, hogy örözzék, hogy oda ne menjen bé szenki. Minden tíz méternél vót két katona, orosz, a templomot örözték. Másodnap mindcsak úgy! Béengedték csak a román oficsereket sz az oroszot. Mászodnap aszonja a pap, vótak egy hatvanan. Elmaradott a harmadik napra, többen gyűltek, csak az oficserek, orosz sz román. A katonákat nem eresztették bé, csivilokat még nem! Harmadik nap, mikor a miszét elvégezték sz imádkoztak, akkor az orosz leeresztette a kezit, meglépve magát az ótáron, hogy szálljon le. Odaszöktek az oroszok, megfogták sz levették.

Egy orosz oficser megmutitta a papnak a fegyvert, ha mondja valahol, meglövünk! A pap mondta szegény nekem, aszongya, bácsika, ne mondja sehol, mett az oroszok meglőnek, az oroszokat csak dícsérni szabad, súfolni nem!

S kiadták, s a pap meghagyta, hogy ne mondja, aztán mondta, hát kilelődött.

A zántikrisztus mikor jó el...¹⁵

Nagy hatalomval jó! Mikor eljő az a nagy rettenetes nap, a zántikrisztus, akkor a zember melyk nem veszi el az a jegyet, mondom én, hogy tudom, annélkül nem bír senki. Vagy a homlokára, vagy a jobb kezire, vagy a bübülgöt [bélyeget], vagy ha nem, a piros könyvet.

Melyik nem veszi el azt, az sem nem árul, sem nem vesz. S amelyk elveszi azt, az fog árulni, veszen, fog bévásárolni. De hát utána es fog inkább szomorítani a népet. Met jó a nagy szárásság, három esztendőbe s félben nem lesz semmi! A folyóvizek vérré válnak, tenger vérré vál, patak minden! Hát akkor a zántikrisztus jár a nagy kád vízzel s a kenyérvél. Amelyk a zövél, elveszi a bübülgöt vagy a piros könyvet, annak ad ételt, kenyeret s vizet. Utána még szomjaznak, éheznek, de ő többet nem ad.

S azután még jó a két angyal. Nem a két szent, amelykek azok még nincsenek meghalval. Enők és a Szent Illiás! Azok le fognak jóni abban a züdőben.

Azok járnak a korsócskával, s aki itt abból, az többet se nem szomjazik, se nem éhezik. Annak nem bír sérteni senki, semmi. Se a nap, met nagyon hőség lesz, süt a nap. Másikokat égeti, háronkoznak, izélnek a zIstenre. Minek izéli a zIsten őtöt akkorára, égeti a nap. Ezeknek semmi nem fog sérteni, amelyek a jók. Aztán a zangyal jó. A zangyal lepecsételi ezeket a jókat. Akkor a száznegyvennégyezer számon azt, ki elveszi, annak többet senki, semmi nem sért.

Most én többet nem tudok mondani, mett akkor kell én gondolkozzak. A zén gondjaim többfelé járnak.

„E Tátos Papnak a szavai...”¹⁶

A Tátos Pap hagyta, hogy ezer telik s ezer nem! A zén édes öregapókámnak a mámikája. Mámámnak a zapjának a zédesanyja főzőgető vót annál a páternál Klézsébe. Az mondta a Tátos Papot, hogy az mondta vót nekiek! Annak a páternak, úgy mondták vót: János páter.

Vagyon egyféle székvirág, mikor én megüsmertem a világot, egész kereken csak vót nagy virágja, Középen vót szép virágja vereske! Úgy mondták: szemérem dudó! Mikor annak nem lesz vereske a közepibe, akkor szemérem nem lesz a zifjak között. Mikor férfiú ötözetbe ötöznek a zifjak, mett föl húzzák most e leányok a pantallonokat, így, ha meg akarja érteni. Mett úgy mondta az a János Páter, Katalin, mensz haza, mondjad meg e gyermekeidnek, hogy a gyermekeid mondják elébb a gyermekeiknek, hogy a beszéd mutálódjék, hogy mikor lesz illjen s illjen, eltelik a székvirágnak a közepibe a za szép vereske, hogy szemérem nem lesz!

Se a templomba olljan lesz, mint a zírt tojás, nem válnak ki a ljányok a zaszonyoktól. S éppen úgy van a szent templomba' most! Meglássá, ha eljő a misébe itt nálunk!

S azok semmiképpen nem törölődnek el e Tátos Papnak a szavai!

Úgy mondta János páter Klézsébe, annak e főzőgetőjének, aki a zédesapókámnak a zédesanyja vót. A Tátos Pap Jézus, Mennybe van menve! Úgy mondotta a za páter: a Tátos Pap Jézus, mellik fölment mennybe, s aztán mikor még eljő aztán, hogy megtörvényezzen münköt! Még eljő! Addig elé kell ügyekezünk magunk, ne csaljjon meg e világ! Ne csaljjon meg e világ a bűnökkel, adika úgy kéne, hogy vele legyünk!

Vegye számát maga, mett látom, ügyesen beszél, hogy most éppen, mint mondta annak a zöreg fejrénépnek, nagymáminak, mett úgy mondják mások, hogy mondják a gyermekeik a gyermekeiknek, adika nekünk! Hogy mutálódjon a beszéd, mint én most magának elmondom, maga elmondja otthon a fehérnépinek, gyermekeinek, mutálódik a beszéd. Hogy mikor e lesz, sokképen erős nehezségbe leszünk.

Igazak lesznek. Semmiképpen nem szól ki, ahogy írva vót hagyva annak a János páternak! Azétt mondta meg e főzőgetőjének. Jött, hogy a gyermekeit megjárja, s utána ment még vissza főzőgetni. János páter abba a tyimba magyarul beszélt, abba a tyimba inkább mondták a páterok latinul a misét.

Ezer telik, s ezer nem. Ideközeledett! Öreg fehérnép vagyok! A ze, hogy monddják, Tátos Papnak mondták Jézust. Úgy mondták e vének!

■ JEGYZETEK

1. Faragó Laura: *Megleltem igazibb hazámat*. Faragó Laura beszélget Csoóri Sándorral. Irodalmi Szemle, Pozsony, 2003. 11-szám. 11–43.
2. 1990. május 21. – 2003. szeptember 10.
3. Ferences István: *Ordasok tépte tájon*. Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda. 1997. 123.
4. László Istvánné Laczkó György Katalin, szül. 1931. Pusztina. Gyűjtés 1990. július 14.
5. Veres Antal szül. 1937. Lujzikalagor; gyűjtés 1996. május 27.
6. László Istvánné Laczkó György Katalin, szül. 1931. Pusztina; Gyűjtés 2003. szeptember 10.
7. Jánó Ilona, szül. 1934. Lészped. Gyűjtés 1990. május 21.
8. Csernik Antal szül. 1937. Lujzikalagor. Gyűjtés 1992. április 18.
9. Gherka Nyicáné Antaluc Márka, szül. 1913. Jugán. Gyűjtés 1994. augusztus 3.
10. Szászka Ferencné Püsle Perka Mária Pers, Szül. 1927. Szabófalva. Gyűjtés 1994. augusztus 4.
11. Petrás Mihályné Andor Katalin szül. 1916. Bogdánfalva. Gyűjtés 1994. augusztus 26.
12. Jánó Ilona, szül. 1934. Lészped. Gyűjtés 1990. május 21.
13. Jánó Ilona, szül. 1934. Lészped. Gyűjtés 1990. május 21.
14. Andor János szül. 1914. Bogdánfalva. Gyűjtés 1994. augusztus 26.
15. Csernik Antal szül. 1937. Lujzikalagor. Gyűjtés 1992. április 18.
16. Balán Istók Jánosné Buláj Rózsa szül. 1919. Külsőrekecsin. Gyűjtés 1998. június 19.

